

pertinet a Collectio testimoniorum Scripturae et Patrum ?, quam F. A. Zaccarias censuit s. Isidoro antiquorem, Maffeius et Arevalus Isidoro ipsi tribui posse putarunt (Opp. s. Isidori ed. Arevalo T. II. p. 27. seq.; Isidorian. c. 83;) codex deinde celeberrimus Bibliorum Toletanus non recentior saeculo VIII (cl. P. Vercellone Apparat. Bibl. T. I. Lect. variar. Vulg. p. 84); Etherius et Beatus contra Elipandum; ante hos Idacius, si is est auctor disputationis contra Varimadum (cf. Ruinart. Commentar. in Hist. perse. Vand. c. 4. n. 7. p. 442). In his monumentis extat expressus versus 7° de testibus in coelo una cum 8° de testibus in terra ut textus sincerus epistolae Ioannis (Opp. s. Isidor. T. VII. p. 291; Lectiones var. ex cod. Tolet. in vindiciis. Vulg. Blanchini p. CCIII; contra Elipand. I. n. 26. Galland. T. XIII. p. 296; contra Varimad. Bibl. Max. PP. T. V. p. 729).

In Gallia saec. IV. Phoebadius (aliter Soebadius) Aginensis locum citavit eo fere modo, quo Tertullianus et Cyprianus (l. contr. Arian. Bibl. Max. PP. T. IV. p. 305); disertis verbis ante medium saec. V. Eucherius Lugdunensis (nisi alius sit auctor) transcribit utrumque versiculum in lib. Formularum spiritualium c. 11, ubi agit de numeris, « quos mystica exemplorum ratio inter sacros celebriores facit » (Bibl. Max. T. VI. p. 838). « Ad Trinitatem (referatur) in Ioannis epistola: tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus; et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua et sanguis » (1).

In Italia Cassiodorus medio saec. VI. Scripturarum codices tum latinos tum graecos seu, ut loquitur, graecum Pandecten non modo colligebat, sed ut, quos suo monasterio Vivariensi relinquiebat, essent emendatissimi, operam sollicitam dabant instituta priscorum codicum latinorum

(1) Quae Griesbach in dissertatione composita ad hunc Scripturam textum omnibus modis eliminandum protulit, ut evinceret huius loci Eucherii interpolationem, eam nec probabile multo minus certam reddunt. Mirum vero aliud accidit homini omnem pro genuitate textus auctoritatem amovendi epidissimo. Postquam negavit citationem Eucherii, mox inferius post paucas paginas persuadere conatur, Cassiodorum citationem eiusdem dicti desumptissime ex Eucherio!

graecorumque collatione (1). Iam vero Cassiodorus versum utrumque 7° et 8° adducit in suis Complexionibus (ed. Maffei post Histor. theolog. in opuscul. p. 145). Ad quem locum Cassiodori merito Maffeius adnotat: « discimus modo ex auctore nostro, Romanos quoque melioris notae ac vetustiores libros ita loquitos fuisse; cum enim tanto studio manachis suis in Inst. div. lect. praecepit, ut praestantissimis et graeci etiam textus collatione purgatis codicibus uterentur, utque in ambiguis locis duorum vel trium priscorum emendatorumque codicum auctoritas inquireretur, ipsum in primis idem praestitisse quis ambigat? » Vide ibi reliqua. Huc etiam pertinet codex Cavenensis a Card. Mai adtributus VII. vel VIII. saeculo, et Ambrosius Ansbertus medio saec. VIII. in Apoc. I. I. (Bibl. Max. T. XIII. p. 415), in quo utroque monumento comma nostrum extat.

In Ecclesia itaque occidentis non modo inde a saec. IX. communem fuisse constat et publicum usum huius testimonii tamquam canonicae Scripturae, sed etiam eius derivationem

(1) « Primum tirones Christi auctoritatem divinam in codicibus emendatis igit exercitatione meditantur... ne vita librariorum impotitis mentibus inoleuant. » « Namvis omnis Scriptura divina superna luce resplendet... in Psalterio tamen et Prophetis et epistolis Apostolorum stadium maximam laboris impendi... quos ego cunctos novem codices auctoritatis divinae, ut senex potui, sub collatione priscorum codicium amicis ante me legentes sedula lectione transivi » Cassiodor. Praefat. ad inst. div. litt. « Quoniam Pater Augustinus (Doctr. christ. II. 15) commonet ita dicens: latini codices id est veteris novique Testamenti, si necesse fuerit, graecorum auctoritate corrigendi sunt... ideoque vobis (monachis Vivariensis) et graecum Pandecten reliqui comprehensum in libris septuaginta quinque » etc. ib. c. 14.

Gum. a. I. D. Michaelis uno ex primis impugnatoribus versiculi 7. quaesivisset communis defensor, unde ipse sciret, Patres latinos versus citantes non habuisse codices graecos, ille magno supercilio respondit, « non patuisse se quenquam theologiae tironem ignorare, Patres latinos excepto Hieronymo graece nescientes uti non potuisse codicibus graecis » l. c. sect. 3. Ergo homo criticus ignoravit, Patres latinos plerosque, qui testes pro hoc commate citantur, optime calluisse linguam graecam. Tertullianum, Cyprianum, Vigilium, Fulgentium, Cassiodorum? Alios Patres Hilarium, Ambrosium etc. qui dixerit graece nescivisse, corum libros cum scriptis Patrum graecorum Origenis, Basilii etc. numquam comparavit.

a primis fidei temporibus, et lectionem in vetere latina versione positivis documentis possumus ostendere (1), ut versio tam ante quam post s. Hieronymum, et multo magis ut ante, et post Alcuini recensionem recepta erat.

Quoniam Deus caput visible totius Ecclesiae suae in Ecclesia latina constituit, in hac et per hanc sicut integratatem fidei universim ita etiam integritatem verbi scripti speciali providentia conservare voluit, ut aperte constat ex historia librorum deuterocanonicorum, quorum authenticia multo fluctuationibus inter Doctores orientales obortis, potissimum constanti traditione, usu, vigilantia, definitioribus Ecclesiae latine ab imminentibus obscuratione in aper tam lucem vindicata est. Hinc Patribus Tridentinis mirabili Spiritu Sancti providentia usus Ecclesiae latinae in veteri editione vulgata praelucebat normamque praebebat tuitissimam pro utroque decreto tum de libris canonicis tum de authentia Vulgatae.

Contra in oriente sicut maior erat dissensio quodlibet deuterocanonicos generatim, ita magna occurrit circa hunc textum Iohannis obscuritas. Si placeret appellare ad loca Patrum graecorum, ubi loquuntur de *Trinitate*, de tribus hypostasiis et unitate essentiae (ut factum esse video a

(1) Quantae auctoritatis antiqua versio latina haberet ad statuendam genuinam lectionem etiam spectatis solis rationibus critici, intelligi potest ex solemnis protestatione Tischendorfi hominis Protestantis, qui in studiis criticis consenuit, hisque solis totum defert seposita omni auctoritate sacra. « Antiquissima textus sacri historia, sit, et ipsum stadium restituendi antiquissimam eius scripturam a nullis testimoniosis magis pendet, quam a veterimo latimo interprete; qui cum ab in medium fore saeculum II. incidat, codicibus eius IV et V saeculi ab interprete Irenaei, Tertulliano, Cypriano toties comprobatis, quotiescumque graecos testes eosque antiquissimos confirmat, non dubium est, quin secundi saeculi lectio inventa sit, etiam si discordant plerique vel omnes reliqui testes. Hoe post somnia eorum, qui consensionem antiquissimorum graecorum codicium cum latinis suspectam reddiderunt, nemo hac actate rectius videtur sensisse. Carolo Lachmanno, cui per codices Claramontanum et Boernerianum (latinos) effici videbatur, ut epistolarum Pauli multis partibus certior lectio sit quam reliquorum novi Testamenti librorum. » Tischendorf in N. T. ed. 1865. Prolegomena p. LXIX.

nupero vindice genuinitatis, homine Anglicano Carolo Forster), testimonia utique suppetarent innumera. Sed profecto argumenta ad scopum non pertingunt. Neo magis videntur convincere, quae proferri solent ex dialogo *z Philopatris*, de quo tamen vide, si vacat, Cave Hist. Litter. T. I. p. 17. Positiva documenta valida fere ad haec revocantur. Origenes tamquam ad auctoritatem irrefragabilem appellat ad verba « tres unum sunt, » ut demonstret unitatem naturae in tribus distinctis personis (in Ps. 122. v. 2. Opp. T. II. p. 821). Pariter ad demonstrandam unitatem naturae divinae in tribus personis citantur diserte ut Ioannis verba « hi tres unum sunt, » in disputatione supposita Athanasii contra Arium n. 44 (Opp. Athan. T. II. p. 229). Euthymius Zigabenus (Panoplia P. I. tit. VII. Bibl. Max. PP. T. XIX. p. 47) citat hoc modo: « unum dicitur in iis quae sunt eiusdem essentiae, cum eadem est natura et distinctae personae; ex quo illud: et tria unum sunt » το ἐπι τον φασιν λεγεται, εὐθα τυποτης μεν φασεως, ἔτερης δε ὑποταξεων, οις το και τα τρια ἐπι (1). Porro allegatus est totus versiculos et extat graecae ac latine in actis Concilii Later. IV, cui intererant et graci aliquot Episcopi (Hard. VII. p. 18); deinceps citatus ab Emmauele Caleca Graeco pro Gracis scribente saec. XIV (Combeffis. Auctuar. II. P. II. p. 219) et a Iosepho Bryennio monacho Byzantino schismatico ineunte saec. XV (Griesbach dissert. cit. p. 11). Habetur nunc versus idem in lectione ecclesiastica Graecorum et Russorum et in versione neograeca (Bengel l.c. §. 22) (2). Pro existentia in coll. veteribus adferri potest

(1) Textus graecus ex Ms. Parisiensi productus a D. Martin citatur a Porsonio et a Forster o. p. 4. « A New Plea for the authenticity of the text Io. V. 7. »

(2) Schismaticus pertinacissimus Macarius Bulgakov defendit authenticam nostri communis in sua « Theologia dogmatica orthodoxa » T. I. P. I. c. 2. §. 27. « Toute l'Église orthodoxe (schismatique) a reconnu et reconnait comme authentique le texte de l'épître de s. Jean que nous venons d'examiner, et le propose à tous ses enfans pour leur commune instruction. C'est précisément sur ce texte qu'elle fonde aussi sa doctrine de la consubstantialité des personnes divines, dans sa *Confession de foi orthodoxe* art. 1. rép. 9. » Citat theologos Russos vindicantes Theophanem Prokopowicz, archimandritam Macarium, Hyacinthum Karpinski, Irenaeum Falkowski, Sylvestrum Lebedinski. Ib. p. 222. 228.

directe testimonium in Prologo in epp. cath. nomine Hieronymi, indirecte collatio codicum instituta a Cassiodoro. Ex codicibus graecis qui su persunt, tres nominantur, in quibus versiculos extat, Dublinensis (Monfortianus), Ottobonianus (in Vaticana), Neapolitanus (saec. XI.). Suscepserant illum pariter editiones Complutensis, Erasmi 3^a, et deinceps reliquae omnes usque ad Rationalismum inter Protestantes prevalentem.

Postremo si contextum epistolae Iohannis inspiciamus, is certe omissio hoc commate hiunc videtur, eo admisso tam concinnus est et sibi cohaerens, ut si versiculos alicubi in idoneis instrumentis reperiatur, gratulandum sit de opportunitissima lacunae suppletione. Hac pernotus consideratione contextus ipse Protestans Bengelius exclamat: « adamantina versiculorum cohaerentia omnem codicium penuriam compensat. . . . Certius agnoscit hoc dictum (v. 7.) potest, quam pars folii ex libro aliquo amissa, passim quaesita, alicubi reperta et in tota striatura parti non amissae congruens » (l. c. §. 28). Sane reciso v. 7^a mira valde est locutio v. 8^a genere masculino: « quoniam tres sunt.... hi tres unum sunt »; nec ulla videtur satis apta eius ratio dari posse (cf. Gregor. Naz. or. 31. al. 37. n. 19), quae ex concinnitate cum verso 7^a apparat manifestissima. Insuper quod etiam gravius est, in sequenti v. 9^a illud: « testimonium Dei, quoniam testificatus est de Filio suo (υπέτυπος του θεου, ἡ μεμαρτυρία), omnino postulat versus 7^a, et eo deficiente non habet, quo referatur. Denique huius versiculi congruenter cum Evangelio Iohannis tum quad rem tum quad modum loquendi manifestissima est, si conferas Io. V. 31-37; VIII. 14-18; XV. 26 (1).

Non nunc quaero, utrum tota haec demonstratio esset sufficiens, si de libro ageretur private vel industriae vel negligientiae permisso. Sed si sermo esset de Codice legum fundamentalium reipublicae commisso in custodiam publi-

(1) Argumenta interna ex contextu etc. ad probandam genuinitatem eximie declarata habes a doctissimo viro Lehir T. II. p. 5. seq. in eruditio opere posthumo (Etudes Biblique, Paris 1869), quod non potui inspicere nisi post totam hanc meam dissertationem iam pridem absolutam.

cae auctoritatis, profecto huiusmodi usus publicus qui usque ad prima exordia pertingeret, sufficiens foret demonstratio authentiae, ut dubium nullum legitimum admitti posset; et si lis inferretur, authentia iuridice declarari posset ac deberet. Nam vero hic agitur de integritate Scripturae in aliqua sui parte momenti gravissimi, adeoque agitur de Codice fidei commisso ex institutione divina non privatae industriae sed publicae custodiae Ecclesiae sub assistentia Spiritus Sancti. Ideo talis usus publicus et constans Ecclesiae, quemad ostendimus, in textu per se dogmatico sufficientis est demonstratio, textum fuisse legitime admissum in codicem Scripturarum; legitime autem admissus non es- set, nisi primitus esset scriptus ab Apostolo Iohanne. Unde praeexcuse etiam facta a decretis Tridentinis et spectato solum usu in Ecclesia per se, dubium de genuinitate admitti non posset. Ecclesiae vero ipsi praesto erant rationes humanitas cognoscibiles, quae ad ferendum de genuinitate iudicium abunde satis essent.

Hac genuinitate posita, modum conservationis videmus hunc esse, quod textus utique ex graecis exemplaribus transit in versionem primis fidei temporibus institutam et ab Ecclesia latina susceptam, atque per hanc potissimum versionem ecclesiasticam semper publico in usu est conservatus. Neque tamen ideo opus est affirmare, hunc usum quovis tempore et in omnibus regionibus fuisse aequa universalis; post lacunam enim in multis codicibus graecis saeculo forte IV. inductam et latius propagatam, fieri vix potuit, quin hinc inde latini quoque libri eis conformarentur, ut etiam nunc exhibent quidam codices latini, qui tamen scripti sunt non ante saec. VI, quo tempore nostram lectionem a latini Patribus agitata et usurpatam fuisse luculentissime constat. Hac autem varietate penes orientales inducta et inde etiam in occidente orta aliqua haesitatione, ut fere accedit quoad integras libros deuterocanonicos, non est mirum, si nonnulli Patres etiam latini (ut Augustinus) ab uso praesertim polemico huius testimonii potius abstinere maluerunt.

III. Cum penes Protestantes non modo vera Christi Ec-

clesia non sit, sed ex eorum principiis fundamentalibus nec
ulla religiosa societas visibilis legalis, quae auctoritate
contineatur et regatur, sed tantum sint singuli homines,
qui suo privato iudicio ducantur; hinc etiam Scriptura
non est instrumentum sub custodia et authentica interpre-
tatione publicae auctoritatis destinatum pro ipsa societate,
sed est liber destinatus et permisus singulorum examini
et scientiae. Igitur sicut nulla authentica interpretatio veri
sensus, ita nulla agnoscitur authentica declaratio genuini-
tatis sive libri integri sive textuum singularium; sed ge-
nuinitas et proinde authentia Scripturarum unice exploran-
da est et cognoscenda a singulis historico et critico ex-
amine (vide Tract. de Script.). Ex his vero principiis con-
sequens est, ut dum fundamenta fidei ac religionis in scien-
tia atque eruditione humana constituantur, maximae saltem
parti hominum negue auctoritas Scripturarum constare
queat, et ab eruditis ipsis, ad quorum scholam revelata
doctrina fidei revocatur, pro diversitate ingeniorum et im-
perfectionis scientiae modo plures modo pauciores modo
omnes libri sacri non utique iure sed tamen sine defectio-
ne a principiis fundamentalibus sectae velut spuri aut in-
terpolati reiciantur.

Ad incisum itaque in quaestionem vocatum quod spectat,
non nunc contendimus, suppetere praesidia critica et hi-
storia huiusmodi, ut iis solis etiam supposito falso prin-
cipio Protestantium, quo Scripturam non secus ac librum
profanum et privatum adhibent, genuinitas velut certa et
extra dubium posita demonstraretur (1); sed cum ex nostris
principiis catholicis genuinitas plene evincatur, simul af-
firmamus, Protestantes ex suis principiis ac praesidiis criti-
cicis non posse demonstrare interpolationem.

Si concesseris, versiculum nostrum 7th saeculo iam IV
frequentius, et alicubi fortasse etiam saec. III in codd.
graecis defusisse, sive id acciderit errore festinantium li-

(1) Hoc modo non valde efficaciter nec semper felici selectione ar-
gumentorum genuinitatem testimonii tueri voluit Anglicanus Caro-
lus Forster. A New Plea for the authenticity of the text of the three Hea-
venly Witnesses etc. by the Rev. Charles Forster, Cambridge 1867.

brariorum ob similitudinem vocabulorum in utroque com-
mate, ut plerique suspicantur, et fieri potuisse ab exemplis
similium lacunarum inductione confirmant (1); sive factum
sit consilio ad observationem disciplinae arcani, ut putavit
Bengel (l. c. §. 25); sive omissionis propagatio referenda sit
ad operam Eusebii, cui parationem multorum codicum pro
Ecclesia Constantinopolitana Constantinus commiserat (Eu-
seb. Vita Constant. l. IV. c. 36), ut innuit auctor recentissi-
mus cl. Lechir (cf. Introd. in N. T. compilatam a cl. H. Val-
roger T. II. p. 566); sive fatearis excisionem fieri potuisse
multis modis, quo autem facta sit, te ignorare; si conces-
seris inquam hunc defectum in multis codicibus graecis
saeculi IV. et in nonnullis deinde latiniis ad eorum normam
exactis, adversarii nihil habent, quod ultra velut certum
praesidiis criticis demonstrare possint. Atqui ex tali de-
fectu nullatenus potest concludi, testimonium dogmaticum
quod in lectione Ecclesiae latinae inde a remotissima an-
tiquitate existitisse positivis documentis evincitur, in pri-
mitiva editione epistolae Ioannis non existisse. Ergo in-
terpolationem praesidiis criticis demonstrare nequeunt.

Argumenta omnia, quae contra genuinitatem opponi pos-
sent et ab adversariis non sine magno apparatu in scenam
produci solent, depromuntur ex codicibus Scripturae, ex
scriptis Patrum, ex antiquis versionibus.

1°. Codices graecos vetustiores saeculo V. vel ad sum-
mum IV. nullos habent; huius supremae antiquitatis cen-
sentur duo vel tres. Vaticanus (B) eum sibi gemino Sinai-
tico Tischendorfi, et Alexandrinus (A), tum unus G. (Card.
Passionei nunc in Biblioth. Angelica) saeculi IX. vel X.;
reliqui omnes sunt recentioris aetatis a X. ad XV. sae-
culum. Adeoque exceptis tribus inter graecos codices, qui
epistolas catholicae continent, nullus superest vetustior
aetate Caroli M. sed scripti sunt omnes eo tempore, quo

(1) Exempla huiusmodi lacunarum, ubi scriptor ab uno vocabulo tran-
silavit ad idem vocabulum occurrens inferius ($\delta\mu\alpha\pi\tau\lambda\sigma\tau\alpha$), adfert For-
ster l. c. cap. 16 descripta fere ex Michaelis. Memorabilis est omissio
Mt. XXVII. 35 inter vocem $\chi\lambda\pi\sigma\tau\alpha$ et $\chi\lambda\pi\sigma\tau\alpha$, quae reperitur in 100 fere
codic. (Vide Michaelis Introd. in N. T. P. I. c. 6. sect. 8).

lectionem commatis nostri 7° in tota Ecclesia latina communem fuisse, nemo negare potest. Sunt utique codices derivati ex antiquioribus, et ipsa copia satis magna eorum, in quibus comma deest, iam per se demonstraret, omissionem esse vetustiorem aetate, qua codices descripti sunt. At si invicem conferas duplarem hanc seriem documentorum, quarum una exhibet incisum a saec. IX. ad XV. in usu publico et universalis totius Ecclesiae latinae, altera constituitur graecis codicibus fere opera et auctoritate privata scriptis, qui eodem temporis lapsu illud communiter non habent; profecto ex computatione huiusmodi codicum nulla arte unquam deduces argumentum certum, quo demonstrares, textum scriptum a Ioanne esse in hisce privatis exemplaribus gracis (1), in usum vero publicum totius Ecclesiae occidentalis nemine unquam contradicente fuisse susceptum textum in re tanti momenti interpolatum, eandemque interpolationem, nihil obstante tua illa codicium auctoritate, penes Graecos etiam schismaticos praevaluisse!

2°. Codicium vetustiorum penuria abunde compensari potest scriptis Patrum, dummodo ita habeant, ut ex contextibus certo constet, Patres in suis codicibus textum, de quo queritur, non legisse. Ad hoc autem non sufficit, a) quod Patres comma nostrum non citant, ubi testimonialis Scripturae probant divinitatem Verbi et consubstantialitatem Patris ad Filii, vel ubi probant divinitatem Spiritus Sancti. Quod dieo, est lucentissimum, ut superius ostendi, ex modo citandi eorum ipsorum Patrum, qui nostro testimonio utuntur. Tertullianus adv. Praxeam, Episcopi Africani in Confessione Fidei ad Hunnericum, s. Fulgentius l. II. ad Trasamundum et l. contra Fastidiosum (collato libro de Trin. ad Felicem notarium), idem Fulgentius (vel alius auctor) adversus Pintam Arianum ad illa capita

(1) Ipsem Michaelis, qui erat inter primos oppugnatores genititatis huius commatis, statuit tamen principium generale: « On connaît bien moins l'insertion d'un passage que son omission, surtout entre deux mots qui ont la même terminaison. La superiorité du nombre (des mss.) ne serait pas même dans ces cas decisives, parce qu'une erreur déjà admise dans deux ou trois mss. anciens, se transmet naturellement à toutes les copies que l'on en tire » Michaelis l. c.

doctrinae singillatim probanda congerunt multa testimonia, inter quae tamen non ponunt hoc nostrum; sed ubi agunt de Trinitate in communi, tum demum adderunt etiam haec verba Iannis. b) Non sufficit ostendisse, a Patribus quibusdam coniungi immediate versum 6° cum nostro 8°, ut inde concludas versum 7° defuisse. Coniungunt enim ita Idacius (seu alius) contr. Varimadum, Cassiodorus, Speculum Augustini, libellus Testimoniorum (inter Opp. s. Isidorii), Etherius et Beatus, codex Toletanus et Cavensis sicut et alii codd. bene multi, qui omnes inverso ordine post v. 6° ponunt nostrum 8° et deinde 7°. Denique c) non sufficit, quod Patres citant comma octavum absque septimo, si scopus non sit demonstratio SS. Trinitatis sed alius, cui 8° non 7° versiculos congruat.

Iam his conditionibus observatis, sine quibus ex silentio Patrum nihil conficitur pro versiculi defectu in eorum codicibus, demonstrari non potest, Patribus III° saeculi nostrum comma defuisse. Patrum loci studiose collegit Millius in suis adnotationibus ad h. l., qui licet existimaret, omnibus illis Patribus nostrum testimonium fuisse ignotum, imo etiam in versione Itala defuisse, eius tamen genuinitatem sincere defendit; ex Millio deinde Patrum loca descriperunt Wetstein, Griesbach, Scholz aliquie, et quod ille tamquam difficultatem solvendam sibi obicerat, hi tamquam argumentum certum interpolationis suscepserunt. Quoad Patres itaque III° saeculi ait Griesbach cum suis foederatis: « comma septimum non legerunt Irenaeus, Clemens Alex. nec in adumbrationibus latine versis neque in ceteris operibus, Hippolytus contra Noetum, Dionysius Alex. in ep. ad Paulum Samosatenum ». Porro addunt: « a Patribus latinis non citatur, ubi vel maxime ad rem pertineret atque omnino expectari posset; huc pertinent auctor de bapt. haeret. apud Cyprianum et Novatianus ».

Inspiciamus singulos. Locum ubi Irenaeus comma 7° citare debuiisset, indicat Millius l. III. c. 18 (quod in edit. Massuet. est 16°). Atqui eo capite agit Irenaeus de Incarnatione, quod una est persona Jesus Christus, non aliud Jesus et alias Christus secundum Gnosticorum deliramenta; unde

ibi nec Mt. XXVIII. 19: « baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti », nec Io. X. 30: « ego et Pater unum sumus », citantur; nec magis 1. Io. V. 7. hue pertinebat. Imo Irenaeus in operibus nobis reliquis nunquam citat Io. X. 30. alterum vero locum Mt. XXVIII. 19. non nisi semel (III. 19. al. 17.), ut ostendat, Spiritum Sanctum eundem qui fidelibus datur, descendisse in Iesum Christum baptizatum. Ubinam ergo maior erat necessitas adferendi 1. Io. V. 7. quam Io. X. 30? Num forte Irenaeus etiam textu Evangelii carebat?

Clemens Alexandrinus in suis Operibus indubitatis nec Mt. XXVIII. 19. nec Io. X. 30. uspiam citat, quae ergo maior necessitas commatis Ioannei? Solum in Excerptis Theodoti ad calcem Opp. Clementis in editione Potteri n. 61. adfertur Io. X. 30. ad demonstrandam divinitatem personae carnem assumptam; sed de Trinitate ibi nulla est mentio.

Porro si catholici theologi tanta securitate Adumbrationes latinas nomine Clementis, et forte etiam librum Hippolyti contra Noetum, atque epistolam Dionysii producerent pro sua causa, non dubito, quin homines isti ~~spirituotzto~~ suspectarum mercium invectionem concilarent. Interim ex Adumbrationibus illis (Bibl. Max. PP. III. p. 233) nunquam scimus, quid auctor vel interpres legerit in epistola Ioannis; constant enim paucis quibusdam sententiis ex epistola decepti. Hippolytus neque ipse agit de Trinitate personarum, sed de distinctione Patris ac Filii et de Incarnatione Verbi. De Trinitate solum obiter mentionem initit n. 14. nullo alio textu exhibito praeter formulam baptismi. At vero inquit: « Dionysius saepius versus octavum citat, non item septimum, quamvis de divinitate Christi ac de Trinitate per totam fere agat epistolam ». Respondemus: non saepius sed tantum in quaestione 4^a, ubi declarat sanguine Christi nos redemptos esse et ex aqua ac Spiritu Sancto renatos, bis in eodem contextu citat Dionysius verba versus 8: « et hi tres in unum sunt, aqua et sanguis et spiritus » (Opp. ed. de Magistris p. 230. 231). Non ergo ibi de Trinitate sed de alia re sermo erat, ad quam versus 7^a nihil pertinebat, poterat vero optime applicari

versus 8^a. In tota vero epistola hac et aliis operibus eius nomine editis nunquam citatur sive Mt. XXVIII. 19. sive Io. X. 30.; quae autem (rursum quaero) maior necessitas ostendi potest utendi hoc textu 1. Io. V. 7?

Remanent duo scriptores latini saec. III. In primis auctor de baptismo haereticorum, inquit, « versum 6^a et 8^a coniungit omisso septimo ». At si assumamus, auctor rem aequa ac Patres alias in suo codice habuisse ordinem inversum incisorum 7^a et 8^a, nullo argumento id falsum esse demonstrare poterunt. Hoc ipso nec ex illa versum coniunctione demonstrabitur, multoque minus ex contextu suadetur, comma 7^a auctori defuisse. Non enim de SS. Trinitate sed de alia prorsus re ille agit. Distinguit « tres species baptismatis, baptismus spiritus, quod plerunque cum baptismo aquae coniunctum est », baptismus aquae, et baptismus sanguinis. Si ergo quaeritur, quomodo unum sit baptismus, « utique manifestum est, inquit, illi ratione, quia diversae sunt species unius ac eiusdem baptismatis ex uno vulnere profundiatis in aquam et sanguinem... Et quoniam videmur omne baptismus spirituale trifariam divisisse, veniamus etiam ad probacionem narrationis propositae. At enim Ioannes in epistola sua de Domino nostro nos docens: hic est qui venit per aquam et sanguinem etc. v. 6. Quia tres testimonium perhibent, spiritus et aqua et sanguis et isti tres in unum sunt v. 8; ut ex illis colligamus, et aquam praestare spiritum solitum, et sanguinem proprium hominibus (martyrium) praestare spiritum solitum, et ipsum quoque spiritum (desiderium cum charitate) praestare spiritum solitum » (Opp. Cypr. ed Baluz. p. 364). Iam queso, quid ad hanc baptismatus distinctionem declarandam opus erat commate nostro 7^a? quod non inter v. 6. et 8. interiectum, ut nunc est, sed post illa citata auctorem in suo codice habuisse, non sine ratione assumimus, quamvis hac assumptione ne opus quidem nobis sit. Insuper in Africa, ubi hic auctor scribat, saeculo III. comma legi consuevit, superius demonstravimus.

Alter scriptor latinus obiicitur Novatianus, « qui 1. de Trinitate cum pluribus Scripturae testimonis probet, Chri-

stum ut et Spiritum Sanctum esse Deum, hunc certe locum in primis opportunum praeterit ». Responsio eadem reddit. Novatianus agit quidem multis de divinitate Christi, de distinctione Patris et Filii, paucis etiam c. 29. de Spiritu Sancto, non tamen probationem ex Scripturis instituit de tribus personis in communi; unde licet (c. 12) inducat illud de Christo Mt. XXVIII. 20: « ecce ego vobissem usque ad consummationem saeculi », nunquam tamen utitur textu v. 19 exprimendo simul omnes tres personas: « baptizantes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ». Quid est ergo, cur mireris omissionem etiam huius testimoniī 1. Io. V. 7?

Ex Patribus itaque saeculi III. nullus potest proferri testis pro versiculi defectu in codicibus illa iam aetate; sed possunt citari testes pro eius extantia Origenes, Tertullianus, Cyprianus.

Inter Patres deinde saeculi IV. et V. sunt utique aliqui, ut Cyrillus Alexandrinus (Thesaur. T. V. P. I. p. 463), qui suis contextibus positivum suppedit argumentum, hunc versum aut in eorum codicibus defuisse aut ab eis fuisse consulto dissimulatum, quod eo tempore iam in pluribus vel paucioribus codicibus deesset. At huiusmodi contextus admodum rari sunt, ut longa series nominum, quae Griesbach fere ex Millio et ex illo Scholzii (additis pluribus erroribus) descripserunt, ad paucos omnino Patres restringenda sit. Certissime praepostere citantur ab eis inter testes omissionis Alexander Alex. in epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum, Concilium Sardicense in epistola syndica ad universas Ecclesias (Hard. I. p. 295. 661) et (vel fraude vel inscitia manifesta) Concilium ipsum Nicaenum. In illis enim epistolis non de tribus personis in communi agitur, ideo neque Mt. XXVIII. 19 citatur; imo pro ipsa divinitate Filii in Sardicensi textus Scripturae adhibentur parciissime. Disputationes vero de Spiritu Sancto, quas velut in Concilio Nicaeno habitas cum philosophis gentilium Gelasius Cyzicenus labente saeculo V. retulit, sine dubio sunt supposititiae, quidquid sit de omissione commatis Ioannis in hisce disputationibus Gelasianis (Hard. I. 407 sqq.). Quamvis autem singuli Patres per se et seorsum spectati

positivum argumentum ad evincendum commatis defectum non suppedit nisi paucissimi; nihilominus non negabo, quod initio concessi, ex silentio communi inter Patres graecos pro eo tempore, quo data opera non iam solum de persona Filii sed de Spiritu Sancto et de tribus personis divinis contra haereticos disputatum est, et ex quo tempore demonstrationes catholici dogmatis satis ampliae supersunt; adeoque pro labente saeculo IV. et deinceps posse confici, versiculum iam in multis codicibus graecis et inde etiam aliebū in latinis defuisse.

Silento hic praeterire nolo, quod de s. Leone M. iactant adversarii. 4 Leo M., inquit Griesbach (p. 18), universum contextum exscribit, sed hunc versiculum transilit in celebri epistola ad Flavianum in graecum sermonem conversa et in Conc. Chalcedonensi praelecta ». Si ita esset, necessario dicendus esset Pontifex ad Graecos scribens versiculum consulto praeteriisse; nam in codicibus latini medio saeculo V. versiculum non exstitisse, absurdum esset suspicio. Tribus decenniis post scriptam epistolam ad Flavianum videtur textum in lectione communi Ecclesiistarum Africæ; legebatur idem testimonium in Hispania et in Gallia; duabus generationibus post Leonem in Italia illud habuit Cassiodorus (1) in codicibus certo vetustis et emendatissimis; deinceps apparebat in lectione communi totius Ecclesiae latinae: quomodo ergo Leoni Pontifici testimonium fuisset incomptum? At enim ex epistola ad Flavianum nihil aliud confeccies, nisi quod ordo versiculorum 7^a et 8^a in codicibus Leonis, ut penes alios Patres, fuerit inversus. Citat scilicet Pontifex v. 6^a et ei connexum 8^a; ad 7^a vero, qui post 8^a nostrum sequebatur, non perrexit, quia nihil ad cius scopum pertinebat. Propositum ei erat contra Eutychianos demonstrare veritatem humanæ naturæ Christi, quae v. 6. et 8. connexis, non autem subsequente 7^a declaratur (ep. Leonis 28. al. 24. ad Flav. c. 5).

3. Nihil amplius adversarii proficiunt ex versionibus antiquis quam ex codicibus graecis et ex auctoritate Pa-

(1) Cassiodori pater fuit in comitatu Leonis, quando impetum Attilae repressit.

trum. Seponantur imprimis versiones aethiopica, armena(1), syriaca philoxeniana et aliae syriacae posterioris recensionis, arabicae, slavica; quidquid enim sit de primitiva eorum lectione, sunt omnes factae ex texto graeco saeculi IV ad IX, qua aetate concedimus iam in multis exemplaribus graecis nostrum comma defuisse. Coptos iam saec. III. vel ineunte IV. Scripturas sacras habuisse in suam linguam conversas, colligunt eruditii ex quibusdam factis historiae ecclesiasticae; sed nemo, puto, sibi arrogabit iudicium certum de primitivo eius stato. Si in uno altero eodem nostris Criticis nota versus 7^a deest, huiusmodi lacuna facile postliminio ex codicibus graecis induci potuit. Similis est ratio quod versionem *simplicem* syriacam. In eius codicibus, quos nostri eruditii hucusque noverunt, etiam libri deuterocanonicali V. et N. T. (2 Pet. 2 et 3 Io. Iud. Apoc.) desiderantur, quos tamen constat saeculo IV. tempore s. Ephrem adhuc in ea exstisset (cf. Tract. de Scriptur. th. XV.) Nihil ergo mirandum, si etiam quoad hanc lectionem I. Io. V. 7. aliqua perturbatio a Graecis ad Syros perneaerit. Haec certo ita esse, demonstrare non possumus; sed neque id operis in nos suscepimus; demonstrationem adversarii pollicentur, et ad eam sane tenentur ipsi, qui lectionem totius Ecclesiae eamque ex longo iam tempore etiam schismaticis ipsisque Protestantibus communem interpolationis arguent, et ex ss. librorum editionibus eliminatam vellent. Nobis abunde satis est ostendisse, ex principiis catholicis genuinitatem demonstrari, et ex praesidiis omnibus criticis, etiamsi interim Protestantium falsa principia theologia transmittantur, non posse demonstrari interpolationem.

Est sane animadversione digna Protestantium variatio sicut in aliis ita etiam in sententia de hoc apostolico testimonio. Nihil omnino novi repertum est contra genuinitatem.

(1) In multis codd. armenis v. 7 deest, non tamen in omnibus (Card. Mai Nov. Bibl. PP. T. I. P. II. p. 7). Cibatur etiam ineunte saec. XIV. in Concilio Armenorum Sisensi et Adanensi, quorum Acta armeniace et latine edita sunt a Galano T. I. P. I. Conciliat. Ecclesiae Arm. cum Romana. Ibi p. 461. 478.

tem lectionis, quod ineunte saec. XVIII. Millio, Bengelio ceterisque non esset plene compertum, si excipias aliquot codices graecos recentius collatos, ex quibus nullum novum pondus accedit argumentis contrariis. Nihilominus tamquam dogma ipsum testimonio enuntiatum non vocabatur in dubium, eruditii illi Protestantes, licet destinati catholico principio traditionis et auctoritatis, nescio quo subobscuro sensu christiano ducti, velut reliquiis ab Ecclesia catholica derivatis, intelligebant (1), maioris esse momenti universalis et constantem usum lectionis ecclesiasticae, quam ut eius auctoritas pro genuinitate textus dogmatici oppositis illis argumentis maximam partem mere negativi labefactari possit. Hinc ab exeunte saec. XVI usque ad ultima decennia saeculi elapsi fere soli Sociniani una cum re enuntiata etiam testimonium reicebant; Protestantes ceteri adhuc retinentes dogma Trinitatis etiam genuinitatem testimonii auctoritate versionis latinae strenue defendebant, ita ut negatores quandoque etiam in crimen haereseos vocarent; quemadmodum Michaëlis sibi accidisse conqueritur (I. c. sect. 1). Postquam vero dogma ipsum primum per cuniculos impugnari, deinde praevalente Rationalismo aperte reici coepit a plerisque Protestantium doctoribus; tum demum non nova argumenta, quae, ut dixi, nulla prorsus habent, sed illas pridem iam notissimas difficultates exaggerare aggressi sunt, quibus testimonium primo dubium, deinde prorsus spurium proclamarent. Quae quidem historia controversiae ostendit, multo magis praeiudi-

(1) Bengel Protestans de hoc testimonio ita loquitur: « Mirabilis est dispensatio divina non solum in toto verbo sed etiam in singulis eloquii, quae instar siderum varios ortus et occasus habent. Eamque in hoc maxime loco gravissimo observare fas est, qua factum esse credas, ut testimonium clarissimum de SS. Trinitate extremo aeo Iohannes quasi apex apostolici testimonii ederetur. Atque id paulo postquam editum erat, absconditum quodammodo fuit. Itaque Graecis non perinde lectum est... idem autem latine propagatum martyres in Africa potissimum ulteriore corroboravit... Sic Iohannes Socinianismum, Antichristianismum etc. hoo versiculu, non diecum primitus latine conscripto, sed hactenus certe Latinorum potissimum opera conservato redarguit » Apparat. in h. l. §. 28.

ciis et errore dogmatico quam argumentis criticis eos in
hanc sententiam descendisse.

Hoc vero magis mirandum, quod nonnulli etiam eru-
diti Catholici vel eis in negando consenserint (1), vel certe
alicubi genuinitatem aperte affirmare ac tueri vix audent.

THEISIS V.

Demonstratio SS. Trinitatis ex 1. Io. V. 7.

* In doctrina s. Ioannis 1. Io. V. 6-9 declarato nexus inter testimo-
nium Spiritus pro Christo Deo et homine v. 6, inter testimonium trium
» in terra pro vera Christi humanitate v. 8, et inter testimonium trium
» in celo, Patris, Verbi et Spiritus Sancti, qui tres unum sunt v. 7; ex
» hoc ipso loco demonstratur trium personarum realiter distinctiarum
» unitas secundum divinam essentiam. *

I. Dicemus primum de nexus versus 6' cum commate
7' et 8'. Ad hoc autem necesse est inquirere scopum, quem
Ioannes in epistola praefixum habuit, ac porro determinare
sensus tum testimonii tum verborum aquae et sanguinis
et spiritus, de quibus in isto v. 6 agitur. Inde vero etiam
significatio testimonii v. 8' intelligenda est, quoniam et
ibi tres testes nominantur spiritus, aqua et sanguis.

Scopus praecipuus Ioannis Apostoli sicut in suo Evan-
gelio ita etiam in hac epistola velut Evangelii introductione
is est, ut doceat ac praedicet, « quia Iesus est Christus
Filius Dei » Io. XX. 31, id quod initio statim epistolae sic-
ut initio Evangelii apertissime declarat, et in utriusque
scripti progressu ubique repetit et inculcat (cf. cl. P. Patri-
tii opus praestantissimum in Evangelia l. I. c. 4. n. 46 sqq.).

(1) Inter Catholicos labente saec. XVII primus post Concilium Tri-
dentinum Richardus Simon directe argumenta proponit contra genui-
nitatem versiculi [Critique du N. T. T. II. c. 18]. Nullos illa aetate adhuc
reperit approbatos, censores vero severissimos (cf. Bossuet Seconde
Instr. sur le N. T. de Trevoux T. IV. p. 609). Namquam ne ipse quidem
Simonius authentiam versiculi explicite negare ausus est; imo etiam
fatetur, eam auctoritate Ecclesiae confirmari et esse admittendam: « Il
n'y a que l'autorité de l'Église qui nous fasse aujourd'hui recevoir ce
passage comme authentique. Les Grecs mêmes qui sont ennemis des La-
tins, s'accordent la dessus avec eux » (ib. p. 217).

S. Irenaens hunc scopum Ioannis distinctius exponit l. III.
c. 11. Haeretici scilicet, falsi nominis scientiae inventores
(1. Tim. VI. 20. cf. Coloss. II), a quibus Gnosticorum sectae
propagatae sunt, multitudine inducta Aeonium (ad praesens
quod admetit) alium Verbum, alium Christum, alium Salva-
torem appellabant, alium Iesum visiblem, quem aliqui me-
rum hominem alii ne hominem quidem ex Maria Virgine
vere genitus admitebant. Omnes vero conspirabant negan-
do, Iesum ipsum esse Filium Dei, aut esse Christum; sed
alii alter Aeomen Christum aut Salvatorem in baptismo
specie columbae in Iesum descendisse et tempore passionis
ac mortis iterum in coeleste pleroma avolasse fabulaban-
tur. * Hanc fidem annuntians Ioannes Domini discipulus
volens per Evangelii annuntiationem auferre eum, qui a
Cerintho inseminatus erat hominibus errorum et multo prius
ab his qui dicuntur Nicolaitae, qui sunt vulsio eius quae
falso cognominatur scientia, ut confunderet eos, et suaderet,
quoniam unus Deus qui fecit omnia per Verbum suum;
et non quemadmodum illi dicunt, alterum quidem fabrica-
torem ($\delta\eta\mu\iota\omega\rho\tau\gamma\sigma$), alium autem Patrem Domini, et alium
quidem fabricatoris filium, alterum vero de superioribus
Christum, quem et impassibilem perseverasse, descendente
in Iesum filium fabricatoris, et iterum revolasse in
suum pleroma... Omnia igitur talia volens circumscribere
discipulus Domini..... inchoavit in ea quae est secundum
Evangelium doctrina: In principio erat Verbum..... Se-
cundum autem illos neque Verbum caro factum est, neque
Christus, neque qui ex omnibus factus est (collata velut
stipe ab omnibus Aeonibus) Salvator. Etenim Verbum et
Christum nec advenisse in hunc mundum volunt; Salva-
torem vero non incarnatum neque passum, descendisse au-
tem quasi columban in eum Iesum qui factus esset ex dis-
positione, et cum annuntiasset incognitum Patrem, ite-
rum ascendisse in pleroma.... Alii rursum Iesum quidem
ex Joseph et Maria natum dicunt, et in hunc descendisse
Christum qui de superioribus sit, sine carne et impassibili-
lem existentem. Secundum autem nullam sententiam haer-
eticorum, Verbum Dei caro factum est * Iren. l. c. n. 1-3.